

A. A. 2 / R. M.

Eduskunta
Oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta
HELSINKI

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN
KANSLIA
Dnro ..... *566/4/09* .....
Saapui ..... *25/6-09* .....
postissa jätti itse telefax

Pääesikunnan lausunto 24.6.2009 AF12915

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen pyyntöasiakirja 24.3.2009 Dnro 566/4/09

PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO KOSKIEN JOUNI LUUKKAISEN KANTELUA

Pääesikunta on antanut 24.6.2009 lausunnon AF12915 koskien Jouni Luukkaisen kantelua Puolustusvoimien menettelystä velvoitettaessa sotilashenkilöitä osallistumaan uskonnollisiin tilaisuuksiin. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen pyyntöasiakirja palautetaan ohessa.

Sotilaslakimies
VT

Anna Sarlos

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu

LIITTEET

Pääesikunnan lausunto 24.6.2009 AF12915 liitteineen
Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen pyyntöasiakirja 24.3.2009 Dnro
566/4/09

JAKELU

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta
HELSINKI

TIEDOKSI

PEHENKOS

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyyntö 24.3.2009 Dnro 566/4/09

PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO KOSKIEN JOUNI LUUKKAISEN KANTELUA

1. KANTELU

Jouni Luukkainen on toimittanut eduskunnan oikeusasiamiehelle 14. - 24.2.2009 päivätyt kirjoitukset, joissa hän on arvostellut Puolustusvoimien menettelyä velvoitettaessa sotilashenkilöitä osallistumaan uskonnollisiin tilaisuuksiin. Luukkaisen mielestä Yleisen palvelusohjesäännön uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumista koskevat määräykset ovat perustuslain 11 §:n vastaisia.

2. SELVITYS- JA LAUSUNTOPYYNTÖ

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on perustuslain 111 §:n 1 momentin nojalla pyytänyt Pääesikuntaa toimittamaan tarvittavan selvityksen ja antamaan oman lausuntonsa Luukkaisen kantelun tutkimiseksi. Lausunnossa on pyydetty erikseen arvioimaan, tuleeko kaikkia Puolustusvoimien kirkollisen työn muotoja (kirkollinen opetus ja kirkolliset tilaisuudet ym.) pitää perustuslaissa tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena.

Pääesikuntaa on samalla pyydetty täydentämään aiemman kantelun (dnro 2878/4/08) johdosta 5.11.2008 antamaansa lausuntoa AE21857 siltä osin kuin lausunnossa ei ole erikseen arvioitu, tuleeko kaikkia puolustusvoimien kirkollisen työn muotoja (kirkollinen opetus ja kirkolliset tilaisuudet ym.) pitää perustuslaissa tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena.

3. LAUSUNTO

Pääesikunnan lausunto on valmisteltu oikeudellisella osastolla. Pääesikunnan henkilöstöosasto on antanut lausunnon (liitteenä) asian johdosta.

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnossa katsotaan mm., että joukko-osaston komentajalla on vastuu huolehtia joukon henkisestä hyvinvoinnista. Puolustusvoimien kirkollinen työ tukee tässä komentajaa sekä muuten pyrkii tukemaan kaikkia Puolustusvoimissa palvelevia

hengellisissä, eettisissä ja elämäkatsomuksellisissa asioissa. Sotilas-papit tarjoavat joukko-osastoissa hengellisen tuen lisäksi henkistä tukea sitä tarvitseville.

Luukkainen on katsonut, että velvollisuus osallistua uskonnon harjoittamiseen ilmenee muun muassa Yleisen palvelusohjesäännön (2002) kohdista 454 ja 493. Kohdissa todetaan, että evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla on oikeus osallistua paraatikatselemukseen kuuluvaan kenttähartauteen, jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Mikäli he eivät voi osallistua edellä mainittuihin tilaisuuksiin vakaumuksensa vuoksi, heille järjestetään tai pyritään järjestämään muuta ohjelmaa.

Pääesikunta toteaa, että vuodelta 2002 olleen Yleisen Palvelusohjesäännön sisältö oli joiltakin osin vanhentunutta. Tämän, ja asevelvollisuuslain 129 §:n siirtymäsäännöksen vuoksi ohjesääntö on jäljempänä kerrotusti uudistettu kokonaan. On selvää, että vanhan ohjesäännön kohtia ei siltä osin ole tullut soveltaa, kun ne mahdollisesti ovat olleet ristiriidassa voimassaolevan lainsäädännön kanssa.

Uudessa Yleisessä Palvelusohjesäännössä (2009) kenttähartauteen osallistumisoikeutta ja poisjäämismahdollisuutta on käsitelty kohdassa 415. Sotilasvakuutusta ja siihen liittyvää valinnanmahdollisuutta on käsitelty kohdassa 443. Jumalanpalveluksia ja hartaustilaisuuksia on käsitelty kohdissa 446 - 498. Erityisesti kohdassa 447 todetaan, että evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla sotilaille on oikeus osallistua jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Niille, jotka eivät vakaumuksensa vuoksi osallistu jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin, on järjestettävä ohjattua elämäkatsomustietoon tai etiikkaan liittyvää ohjelmaa. Kohdan 448 mukaan palveluksen sallinessa eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen. Uskonnollisia erityiskysymyksiä on tarkennettu liitteessä 10.

Kirkkoon kuulumattomilla on Yleisen palvelusohjesäännön mukaan oikeus osallistua kyseisiin tilaisuuksiin. Heille annetaan siis halutessaan mahdollisuus osallistumiseen. Kirkollisiin tilaisuuksiin ja hartauksiin voivat osallistua kaikki varusmiehet uskontokunnasta riippumatta. Kysymyksessä on mahdollisuus, ei pakko (poiketen siitä mitä Luukkainen on kantelunsa sivulla 4 esittänyt).

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnossa todetaan, että niille, jotka eivät vakaumuksensa vuoksi tai omantunnon syistä osallistu kirkollisiin tilaisuuksiin, järjestetään ohjattua elämäkatsomustietoon tai etiikkaan liittyvää ohjelmaa. Palveluksessa asevelvollisille tarjotaan vakio-
muotoisesti käskynantojen (vast.) yhteydessä mahdollisuutta tai vaihtoehtoa ilmoittaa esteellisyytensä osallistua kirkollisiin tilaisuuksiin. Ketään ei käsketä vasten tahtoaan. Tämä koskee myös kantahenkilökuntaa ja kirkkoon kuuluvia.

Suomen perustuslain 11 §:n (731/1999) mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti us-

konnon harjoittamiseen. Uskonnon harjoittamisella tarkoitetaan uskonnonvapauslain hallituksen esityksen (HE 170/2002) mukaan esimerkiksi hartauksia, jumalanpalveluksia ja ns. tunnustuksellista uskonnonopetusta. Edelleen perustuslain 6 §:n 2 momentissa on kieltö asettaa ketään ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan mm. uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Asevelvollisuuslain 56 §:ssä (syrjintäkieltö) todetaan seuraava: ”Tähän lakiin perustuvaa asevelvollisuutta täytöntöön pantaessa ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”

Suomen perustuslain 127 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sen mukaan kuin laissa säädetään. Oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään siviilipalveluslaissa (1446/2007) ja Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa laissa (645/1985). Kirkollisen työn asemasta puolustusvoimissa on säädetty kirkkolaissa (1054/1993, 6 luku 16 §, 19 luku 2 §, 20 luku 1 § ja 21 luku 1 §). Puolustusvoimista annetun valtioneuvoston asetuksen (1319/2007) 5 §:n 2 momentin mukaan puolustusvoimien hengellistä työtä johtaa ja valvoo kenttäpiispa, jonka tehtävistä säädetään edellä mainitusti myös kirkkolaissa. Tasavallan presidentin asetus sotilas- ja palvelusarvoista (1490/2007) määrittelee sotilaspapiston asemaa.

Puolustusvoimissa järjestetään Yleisen palvelusohjesäännön mukaan evankelis-luterilaisia ja ortodoksisia jumalanpalveluksia osana palvelusohjelmaa. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksisen kirkkokuntaan kuulumattomilla henkilöillä on oikeus osallistua jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Mikäli he eivät vakaumuksensa vuoksi osallistu mainittuihin tilaisuuksiin, heille pyritään järjestämään muuta ohjelmaa. Eri uskontokuntiin kuuluville pyritään järjestämään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen (YLPALVO 2002 luku 11.3 Jumalanpalvelukset ja hartaustilaisuudet, kohdat 492 - 494, YLPALVO 2009, kohta 448 ja liite 10).

Pääesikunnan kirkollisen osaston hallinnollisen ohjeen mukaan Puolustusvoimien kirkollinen työ pyrkii tukemaan kaikkia Puolustusvoimissa palvelevia hengellisissä, eettisissä ja elämäntilanteellisissä asioissa (PEKIRK-OS PAK 01:02 Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin).

Kirkollinen opetus kuuluu Puolustusvoimien kansalaiskasvatukseen piiriin, josta Pääesikunnan koulutusosasto on antanut hallinnollisen ohjeen (PEKOUL-OS PAK A 01:05.01.02 Varusmiehille yhteisesti kouluttavat asiat).

Kaikki varusmiehet voivat osallistua kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin sekä ottaa luottamuksellisesti yhteyttä sotilaspappiin kaikissa elämäntilanteissa. Kaikki varusmiehet osallistuvat ensimmäiselle kirkolliselle oppitunnille, jossa sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet ja sotilaspapin osuuden varuskunnan mielenterveystyössä. Kaikki varusmie-

het osallistuvat myös papin pitämille terveys- ja tapakasvatuksen oppitunneille. Mainittua ensimmäistä kirkollista oppituntia sekä papin pitämiä terveys- ja tapakasvatuksen oppitunteja ei sisältö huomioon ottaen voida pääesikunnan käsityksen mukaan pitää perustuslaissa tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena. Muusta palvelusluonteisesti järjestettyä kirkollisesta työstä voivat muut kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvat varusmiehet pyytää vapautusta henkilökohtaisesti tai kirjallisesti yksikkönsä päälliköltä. Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille järjestetään mainittujen tilaisuuksien ajaksi yksikössä elämäntarkastuksellista opiskelua.

Puolustusvoimien kirkollisen työn toteuttamisessa otetaan huomioon uskonnonvapautteen sisältyvät oikeudet ja vapaudet. Kirkollinen työ korostaa oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta pyrkien tukemaan kaikkia Puolustusvoimissa palvelevia uskontokunnasta tai vakaumuksesta riippumattomuutta Suomen perustuslain (731/1999), uskonnonvapauslain (453/2003) ja asevelvollisuuslain (1438/2007) sekä Puolustusvoimien oman ohjeiston soveltamiskäytännön mukaisesti.

Pääesikunta katsoo, että vedettäessä rajaa sille, miltä osin puolustusvoimien kirkollinen työ on perustuslaissa tarkoitettua uskonnonharjoittamista, on asiaa sivuttu Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa 8.12.2000 (1566/4/98, 2129/4/98 ja 2718/4/99). Ratkaisussa (s.5) on todettu mm., ettei pelkästään se, että puhuja käyttää tilaisuudessa joi-takin uskonnollisväritteisiä sanoja ja sanontoja tai uskonnollisia käsitteitä tee tilaisuudesta uskonnonharjoittamista. Oikeusasiamies on mm. todennut, että uskonnollista alkuperää olevat käsitteet kuuluvat luonnollisena osana yhteiseen kulttuuriperintöömme, ja myös puhujan sananvapautta ja uskonnonvapautta on kunnioitettava. Samassa ratkaisussa oikeusasiamies on todennut merkitystä olevan mm. sillä, sisältyykö tilaisuuteen uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä, kuten rukouksia tai virsiä. Edelleen ratkaisusta on pääteltävissä, että merkitystä on myös sillä, onko puhuja tarkoittanut puheensa hartauspuheeksi, ja käyttääkö hän esimerkiksi liturgisia ilmaisuja. Pääesikunta katsoo, ettei myöskään se, että oppitunnin pitäjä tai tilaisuuden puhuja on koulutukseltaan pappi tai kuuluu kirkollisen toimialan henkilöstöön, tee tilaisuudesta sinällään uskonnon harjoittamista.

Pääesikunta on uudistanut vuoden 2002 Yleisen palvelusohjesäännön. Uusi Yleinen Palvelusohjesääntö tulee voimaan 1.7.2009. Uusitus ohjesäännössä on otettu huomioon muun muassa uskonnon harjoittamisen erityiskysymykset. Palveluksen salliessa eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen.

Pääesikunta katsoo, että puolustusvoimien toiminnassa ja palveluksen järjestämisessä on uuden perustuslain voimaan tultua 1.1.2000 jälkeen tietoisesti ja enenevässä määrin pyritty ottamaan huomioon asevelvollisten ja henkilökunnan uskonnon ja omantunnon vapaus sekä eri uskontokuntiin kuuluvat ja uskontokuntiin kuulumattomat sotilaat. Tästä ovat osoituksena esimerkiksi edellä kuvatut uuden YLPALVO:n (2009) uskonnonharjoittamiseen liittyvät maininnat sekä esimerkiksi vuonna 2003 uskonnonvapauslain muutoksen yhteydessä asevelvollisuuslakiin tehty muutos (653/2003, HE 6/2003), joka antoi asevelvollisille uskontokuntiin kuulumisesta tai kuulumattomuudesta riippumatta täyden va-

linnanvapauden sotilasvalan vannomisen ja sotilasvakuutuksen antamisen välillä. Vastaava sääntely on myös uudessa 1.1.2008 voimaan tulleessa asevelvollisuuslaissa.

Luukkaisen kantelun johdosta hankitusta selvityksestä Pääesikunta katsoo käyvän riittävällä tavalla ilmi, mitkä kirkollisen työn tilaisuudet ovat luonteeltaan uskonnon harjoittamista ja mitkä esimerkiksi yleistä kansalaiskasvatusta, terveys- ja tapakasvatusta, etiikkaa, elämäntietoa tai henkistä tukea. Yksittäisen sotilaan vakaumus otetaan uskonnonharjoittamista käsittävien tilaisuuksien osalta pääesikunnan käsityksen mukaan asianmukaisesti huomioon.

Pääesikunnan päällikön sij
Kenraaliluutnantti

Markku Koli

Puolustusvoimien asessorin sij
Varatuomari, OTL

Tuija Sundberg

LIITTEET

PEHENKOS:n lausunto 29.4.2009 AF9526
Yleinen palvelusohjesääntö 2002, luku 11.3, kohdat 454, 492-494
Yleinen palvelusohjesääntö 2009
PEKIRK-OS PAK 01:02 Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin
PEKOUL-OS PAK A 01:05.01.02 Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat

JAKELU

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta

TIEDOKSI

PEHENKOS